

віддзеркалювали радянську ідеологію та цілісну адміністративно – господарську систему управління. В 1968 році оновлена редакція кодексу з торгового мореплавства.

У Радянському союзі існувала певна система законодавчих актів які регулювали відповідальність сторін за порушення договорів вантажного перевезення морем. Обов'язки які впливають з оперативних актів планування морських перевезень та відповідальності перевізника (пароплавства) та відправника, якому виділяється Система морського права України має складну структуру обумовлену компетенцією державних законотворчих органів у прийнятті нормативних актів. Формування цієї системи проходить складний етап встановлення.

Першим нормативно-правовим актом, який регулював перевезення вантажів морем з моменту проголошення незалежності України був Кодекс Торговельного мореплавства, який було прийнято в грудні 1994 року. Кодекс набрав чинності в травні 1995 року та регулював правовідносини з морських пасажирських та вантажних перевезень, використання суден, виконання буксувальних робіт та інші. 16 травня 1995 року Верховна Рада України прийняла закон «Про виключну морську економічну зону України» яким встановлювався правовий режим цієї категорії простору. Також в систему Законодавства України входить велика кількість підзаконних нормативних актів, міжнародні морські конвенції та договори які було ратифіковано Верховною Радою України і які, таким чином, відповідно до ст. 9 Конституції України стали частиною національного законодавства[5]. Наприклад Міжнародна конвенція про морські залоги та іпотеки від 1993 року до якої Україна приєдналась у 2002 році.

Література:

1. Шершеневич Г.Ф. Учебник торгового права. Изд. 1, Казань, 1898, Изд. 6. Москва, 1912.
2. Мешера В.Ф. Советское морское право: учебник. М.: Транспорт, 1980.
3. Шершеневич Г.Ф. Учебник торгового права - М.: «СПАРК», 1994.
4. Исаков С.Б. Юридические факты в советском праве. М.: Юридическая литература, 1984.
5. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 01.12.2021).

УДК 342(477):341.018

Тихомирова Г. Є.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри права та публічного адміністрування

ЩОДО ВЗАЄМОДІЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ З ПРАКТИКОЮ СУДУ ЄС

В умовах сьогоденних євроінтеграційних процесів, що відбуваються у нашій державі, актуальними залишаються проблеми адаптації вітчизняного законодавства до прогресивного європейського законодавства. Зазначене є надзвичайно важливим для України з огляду на те, що лише повномасштабне входження нашої держави до розвиненої правової спільноти дозволить говорити про успішну реалізацію Україною власних можливостей на світовій арені.

В аспекті адаптації України до права ЄС охоплюється доволі широке коло питань, оскільки адаптація неможлива без злагодженої співпраці усіх гілок влади, врахування стандартів та принципів, вироблених європейською практикою.

Ще Законом України «Про загальнодержавну програму адаптації законодавства до законодавства Європейського Союзу» від 2004 року встановлено, що задля досягнення мети адаптації вітчизняного законодавства повинно бути досягнуто відповідності української правової системи вимогам *acquis communautaire* (тобто загальним надбанням Співтовариства) [1]. Слід зазначити, що і на сьогоднішній день цей закон не втратив чинності, та його положення як і раніше є актуальними, з врахуванням нинішніх правових викликів.

Угодою про Асоціацію між Україною та ЄС включено значну кількість сфер для співробітництва [2]. Вказане і зумовлює потребу у розгалуженому правовому інструментарії, необхідному для реалізації відповідної співпраці. У першу чергу, мова йде про положення міжнародних угод, нормативні акти України та положення установчих угод ЄС, у застосуванні яких наша держава повинна враховувати практику Суду Європейського Союзу, як інституту, що тлумачить вказані положення [3, с. 354].

З приводу останнього слід зазначити, що якраз необхідність дослідження практики Суду ЄС в контексті української правової системи має важливе теоретичне та практичне значення. Зокрема, майже усі принципи, спільні для держав – членів ЄС, знаходять своє відображення у рішеннях Суду ЄС. Отже, визначення впливу Суду ЄС на правову систему України та процеси гармонізації вітчизняного законодавства із європейським, є закономірним, логічним та обґрунтованим.

Науковцями вже достатньо довгий період наголошується на тому, що у процесі євроінтеграції важливе значення має саме функціонування судової влади. На різних етапах проведення судової реформи в Україні, дослідники зупинялись на таких аспектах невідповідності вітчизняної судової влади правовим стандартам ЄС, як: надмірна завантаженість судових органів, що напряму впливає на якість рішень; неспроможність забезпечити незалежність судової гілки влади; проблеми із практичною реалізацією принципу верховенства права, тощо [4, с. 120]. Проте зовсім невеликою мірою акцентовано увагу на тому, що сучасна українська судова система повинна відповідати правовим стандартам Європейського Союзу в контексті ознайомлення із практикою Суду ЄС. Окрім того, на нашу думку, важливим є не лише загальне ознайомлення із змістом принципових рішень Суду, а й перейняття передових, прогресивних стандартів у вітчизняне правозастосування. Для цього повинен бути певний рівень професійної підготовки суддівського корпусу, високий рівень обізнаності, адже на фоні євроінтеграційних процесів, українські суди не можуть ігнорувати ключові принципи та стандарти європейського права. Останні ж, доволі часто встановлюються або трактуються безпосередньо у рішеннях Суду Європейського Союзу.

Унікальні відносини у системі європейського управління пов'язані із рішеннями Суду ЄС як специфічного інституту із наднаціональним характером, оскільки цей інститут має суттєвий вплив на систему європейського управління як на союзному, так і на національному рівні. З огляду на прагнення України набути статусу повноправного члена ЄС, а також у зв'язку із судовою реформою, що постійно триває, для нашої держави актуальним є вивчення досвіду взаємодії Суду ЄС із органами державного управління держав – членів Союзу. Тобто, передбачаючи членство України в ЄС, повинно бути і розуміння як функціонує наднаціональний судовий контроль за діяльністю органів

управління. В цьому аспекті важливо приділити увагу питанню про контроль Суду Європейського Союзу в системі європейського управління [5].

У правовій доктрині існує думка про те, що Європейський Союз є такою системою, у якій однією з базових складових є європейське управління, котре складається як з аспектів державного управління, так і з особливостей наднаціональних стосунків [6, с. 54]. В моделі системи європейського управління в якості суб'єктів виступають інститути ЄС, а об'єктів – сфери життя, що належать до компетенції Союзу [5]. Вказані особливості системи роблять її ефективною та спроможною, зокрема і за рахунок Суду Європейського Союзу, котрий взаємодіє із національними органами влади. Так, в кожній державі – члені ЄС функція контролю за правильним застосуванням законодавства Союзу належить національним судовим органам, але може складатись ситуація, за якої у різних державах національні судові органи по-різному тлумачать законодавство Європейського Союзу. З метою уникнення подібної ситуації і виокремлюється, надана Суду ЄС, функція контролю в сфері європейського управління. Зокрема передбачено, що національні судові органи держав-членів мають можливість попередньо звертатись до Суду Справедливості ЄС із запитом відносно тлумачення правових норм Союзу. Так співпрацює національний та наднаціональний судовий контроль.

Вищезазначений наднаціональний судовий контроль потрібен, перш за все, для того, щоб забезпечити курс розвитку ЄС та досягнути мети установчих, засновницьких угод.

Слід зазначити, що для таких держав як Україна, важливо розуміти на прикладі інших держав, котрі вже є членами ЄС, як працює контроль Суду ЄС за діяльністю державних органів управління. Наприклад, у перехідні, трансформаційні періоди відповідний контроль сприяє вдосконаленню системи державного управління та перетворенням суспільних відносин. Подібна ситуація вже мала місце тоді, коли формувался внутрішній ринок ЄС та від держав-учасниць вимагалось скасувати усі можливі торгові бар'єри, а Суд ЄС мав завдання усувати виявлені порушення [5].

У подальшому, з огляду на постійне розширення сфер суспільного життя, на які поширюється компетенція Європейського Союзу, було розроблено та систематизовано принципи державного управління. У межах програми SIGMA було створено документ «Європейські принципи державного управління» [7, с. 8]. До основних принципів належать: принцип відкритості; принцип правової передбачуваності; принцип ефективності (продуктивності); принцип підзвітності, тощо [5].

Отже, саме завдяки практиці Суду ЄС сформувались принципи державного управління, належні до стандартів ЄС. Відомо, що саме ефективне функціонування системи державного управління мають значний вплив на побудову відносин довіри до влади у суспільстві. Відповідні виклики знайомі багатьом державам, котрі прагнуть інтегруватись до Європейської правової спільноти, зокрема набути членства у Європейському Союзі.

Організація економічного співробітництва і розвитку та Європейська Комісія вже багато років об'єднують свої зусилля в межах програми SIGMA з метою вдосконалення системи державного управління в тих державах, котрі є потенційними кандидатами на членство в ЄС. Тому, розроблені принципи у межах цієї програми, у тому числі за участі Суду ЄС, допомагають формувати правову систему, наближену до європейських стандартів.

Слід вказати, що Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21.07.2021 р. № 831-р було запроваджено стратегію реформування державного управління України на 2022–2025 роки. У вказаній Стратегії зазначено, що відповідне реформування системи

державного управління буде здійснюватися на підставі європейських правових стандартів врядування, розроблених під егідою програми SIGMA та принципів, що викладені у документі «Принципи державного управління» [8]. Ця Стратегія розроблена у відповідності до проведеної у 2018 році оцінки стану державного управління та з врахуванням попередньо набутого досвіду реформи державного управління.

Окрім участі Суду ЄС в процесі створення принципів державного управління, в контексті тематики дослідження, необхідно звернути увагу і на роль Суду ЄС у сфері прав та свобод особи. Адже Судом ЄС започатковано цілий каталог прав та свобод людини, який щоправда, одразу не отримав нормативного закріплення. Проте згодом, саме під тиском практики Суду, держави – члени Союзу підтвердили факт того, що дотримання прав та свобод особи є одним з найважливіших принципів Європейського Союзу.

Врахування державами, що перебувають в процесі євроінтеграції, практики Суду Європейського Союзу слугує, певного роду, підґрунтям для побудови правової та високорозвиненої держави. Адже Суд своєю діяльністю сприяє забезпеченню таких важливих аспектів демократичної держави, як захищеність, верховенство прав та свобод людини і громадянина, ефективне врядування, тощо. Відповідним чином, Суд ЄС відіграє важливу роль координатора для держав, що прагнуть увійти до європейської правової спільноти.

Враховуючи викладені міркування щодо можливого впливу діяльності Суду ЄС на різні сфери правової системи держав, можна запропонувати комплексну стратегію взаємодії вітчизняної правової системи із практикою Суду Європейського Союзу.

Перший напрямок нормотворчий, тобто врахування прогресивних принципів та стандартів європейського права, вироблених Судом ЄС, ще на етапі нормопроекування. Виконуючий суб'єкт – законодавчий орган.

Другий напрямок правозастосовний, тобто врахування прецедентної практики Суду ЄС в процесі застосування норми права в умовах національних правових реалій. Виконуючий суб'єкт – правозастосовний орган, зокрема орган вітчизняної судової влади.

Третій напрямок управлінський, тобто впровадження в національну систему принципів державного врядування, розроблених у рішеннях Суду ЄС. Виконуючий суб'єкт – орган державної влади.

Реалізація запропонованої стратегії потребує високого рівня підготовленості держави, зокрема різних видів ресурсу. Так, обов'язковою є належна кадрова система із достатньою кваліфікацією. Усе це у сукупності може ускладнювати практичну реалізацію подібної стратегії на даному етапі розвитку нашої держави, проте жодних перепон для вдосконалення теоретичного підґрунтя стратегії наразі немає.

Вважається, що на сьогодні, судова система Європейського Союзу переживає новий етап, адже продовжують формуватися у рішеннях Суду ЄС нові «*acquis communautaire*». А відтак потрібним є їх аналіз на предмет впливу на правові системи держав – членів Європейського Союзу та держав – потенційних членів ЄС.

Практика Суду ЄС та її вплив на національні правові системи держав – членів Союзу, свідчить про те, що роль ЄС вже давно вийшла за межі суто економічних чи політичних відносин, натомість об'єднання набуло значного впливу на правові системи держав та на права їх громадян, зокрема. Відповідно, державам, котрі мають намір приєднатись до ЄС, потрібно детально проаналізувати коло повноважень, що будуть делеговані Європейському Союзу та відносин, які відійдуть до сфери ЄС. Таким державам, в тому числі і Україні, необхідно з'ясувати стан, в якому перебувають нині відповідні відносини

та виявити їх співвідношення з системою європейських правових принципів, багато з яких породжено практикою Суду ЄС.

Література:

1. Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України від 18.03.2004 р. № 1629-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15#Text> (дата звернення: 20.11.2021 р.).
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Міжнародний документ від 27.06.2014 р. № 984_011.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 20.11.2021 р.).
3. Костюченко Я. М. Угода про асоціацію з ЄС у національному правопорядку України. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. Вип. 6. С. 354–359.
4. Татаренко В. Реформування судової влади в Україні в контексті євроінтеграційних процесів. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2010. Вип. 2(5). С. 114–121.
5. Кротінов В. О. Сутність та особливості контролю Суду ЄС в системі європейського управління. *Державне управління удосконалення та розвиток*. 2012. № 11. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=503> (дата звернення: 20.11.2021 р.).
6. Грицяк І. А. Європейське управління: теоретико-методологічні засади : монографія. Київ : КІС. 2006. 413 с.
7. Кернз В. Вступ до права Європейського Союзу : навч. посіб. Київ : ТВО «Заня». 2002. 381 с.
8. Деякі питання реформування державного управління України : розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.07.2021 р. № 831-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/831-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 20.11.2021р.).

УДК 340.132.6

Топузов В. І.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри права та публічного адміністрування

ЮРИДИЧНА КЛІНІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Якщо виходити з того, що випускник юридичного вишу має бути здатним ефективно вирішувати професійні завдання, що сьогодні від нього вимагає, чи не кожен роботодавець, і що сьогодні прагне обумовити напрямом усієї вищої освіти, то треба актуалізувати питання про те, в яких умовах студент отримує юридичні знання та навчається самостійної професійної дії.

Сьогодні прийнято вважати, що на заняттях викладач дає студенту знання. Знання має місце, коли студент, опанувавши матеріал і предмет, може вирішувати певний тип завдань, наприклад, проводити самостійно аналіз або вирішувати професійне юридичне завдання. Про знання можна говорити лише тоді, коли отримані на лекційних та семінарських заняттях відомості студент може використовувати у практиці.

Тому для студента-юриста дуже важливо займатися дослідженням, причому дослідженням саме самостійним.

Але йому не менш важливо почати самостійно вирішувати професійні юридичні завдання.